

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1953**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1953

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · ERIK ANDRÉN

Redaktör: Erik Andrén

Omslagsbilden visar en statyett av Gustav II Adolf, utförd i silver och emaljarbete (höjd 245 mm). Kompletterad med ett servisglas bildar den en dryckespokal av en för 1600-talet typisk art. Statyetten, som närmare behandlas på sid. 189, är en gåva av Nordiska museets vänner (inv.-nr 245 487).

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1953
Djuptrycksplanser från Nordisk Rotogravyr

LIVET PÅ SVINDERSVIK UNDER 1900-TALET

av Carl Hammarskjöld

Att Svindersvik räddats åt framtiden beror helt naturligt främst på dess egenskap av idyll från 1700-talet, en idyll som stått relativt orörd intill våra dagar. Men när man nu söker att återgiva stället dess ursprungliga interiör och exteriör från 1700-talets mitt och senare hälft, får denna strävan ej helt undanskymma det faktum att Svindersvik genom årtiondena levat sitt liv som sommarhem för släktled efter släktled av människor ända fram till 1950.

Svindersvik har således under de senaste hundra åren tjänat som sommarbostad åt en familj, som glatt sig åt och vederkvickts av ställets frid och charm under korta feriemånader. Svindersvik förhyrdes 1857 och förvärvades 1863 av sidenfabrikören K. A. Almgren, vilken när han köpte stället därmed skaffade sig en malmgård i Stockholms närhet, som så många andra borgarfamiljer gjorde på den tiden. Att hans val härvid föll på Svindersvik förklaras väl till en del av att den almgrenska sidenfabriken låg och ligger vid Götgatan på Södermalm och hade sitt kontor vid Stora Nygatan.

Med ett sommarnöje i Nacka var det då möjligt att dagligen — innan någon järnvägsförbindelse var påtänkt — i hästskjuts färdas mellan sommarbostaden och arbetsplatsen under en tidsålder då begreppet semester ännu var okänt och verksamheten pågick året runt, även om ledaren själv sannolikt ofta förstod att förena nytta och nöje och väl om sommaren ännu mindre än under vintern hängav sig åt någon arbetshets. Efter hans frånfälle år 1884 gick stället i arv till sönerna. En av dem, överdirektören

Fredrik Almgren, min morfar, gjorde då huvudbyggnaden till sitt sommarhem, under det att en annan av sönerna, grosshandlaren Oscar Almgren, som efter faderns bortgång övertog ledningen av det Almgrenska sidenväveriet, redan 1880 uppfört en villa i tidens stil på den s. k. Kullen. Paviljongen med dess nyligen restaurerade stora salong disponerades av andra familjemedlemmar under årens lopp.

Såsom livet på Svindersvik gestaltade sig under 1800-talets sista årtionden fortsatte det under detta århundrades första årtionden, tills det där liksom på så många andra håll efter det första världskrigets slut så sakta ändrade karaktär, beroende på förändrade ekonomiska och sociala förhållanden.

En skillnad förelåg dock. Under 1880- och 90-talen hade på Svindersvik om somrarna samlats ett stort antal kusiner och släktingar av ungefär samma ålder, vilket helt naturligt satte sin prägel på samvaron. Från ingången av 1900-talets andra decennium var däremot min broder Bengt och jag de enda ungdomarna och andra jämnåriga släktingar vistades endast tillfälligtvis och kortare tider på Svindersvik.

Jag vill här försöka forma en bild av livet i huvudbyggnaden på Svindersvik under 1910-talet, där min mormor efter morfars bortgång 1903 under somrarna bodde med sina bägge döttrar och deras familjer.

Köket var beläget i ett särskilt hus på relativt stort avstånd från huvudbyggnaden, vilket förhållande krävde god tillgång på tjänare. Med mindre än en kokerska, ett köksbiträde och två husor var hushållet icke möjligt att driva efter den tidens sed och med dess krav på bekvämlighet. Då fanns emellertid ännu familjen tillgivna, gammaldags trotjänarinnor i min mormors tjänst, varjämte de övriga familjerna även medförde sitt tjänstefolk.

Dagens rytm präglades av det fasta och bestämda måltidsschemat med de fixerade måltidstimmarna. Det första målet var morgonkaffet, som serverades min mormor i hennes sovrum, när fabriksvislan i Gäddvikens fabriker blåste nio och man från terrassen kontrollerat att den gamla damen var vaken och som tecken härpå dragit upp sin rullgardin. Inne hos henne samlades

å ofta barn och barnbarn, och de vuxna döttrarna drack där sitt kaffe. Att unga pojkar skulle få dricka kaffe ansågs ej lämpligt, men alltid vankades väl någon kaka eller färskt vetebröd.

Nästa måltid var lunchen vid halv tolvtiden, som då för tiden kallades för frukost och i vilken herrarna i huset som regel ej deltog, då de farit in till staden till sina arbetsplikter.

Så blev det en paus till kl. 1 då förmiddagskaffet dracks på verandan mot terrassen och till detta förekom alltid småbröd och dylikt. Var dagen blåsig eller extra gassig fanns andra platser att välja för denna siesta, antingen på gårdsplanen eller i trädgården, där soffor fanns utplacerade. Vid dålig väderlek intogs kaffet som regel i det stora biljardrummet i övre våningen med de kinesiska tavlorna på väggarna. Under denna tid var själva biljarden uppställd i den stora salongen i paviljongen; den återfördes till huvudbyggnaden på 1920-talet.

Middagen var höjdpunkten på dagen och avåts klockan fem, då alla som till äventyrs varit borta under dagen återvänt, som regel med tåget 4.20 från Stadsgården. Middagstimmen var orubb- lig och ändrades endast om främmande väntades och knappast ens då.

Middagsmåltiden satte hushållsmaskineriet på hårda prov. I köket arbetade kokerskan och i matsalen paraderade under hela måltiden en husa i svart och vitt under det att en annan husa skötte transportererna mellan köksbyggnad och matsal. För att underlätta dessa fanns mellan de bägge byggnaderna utlagd en landgång av trä och kommunikationen uppehölls även med ett talrör av samma typ som på äldre ångbåtar.

Men svårt var det att klara det hela snabbt och effektivt och med maten varm när den skulle serveras, isynnerhet om det regnade och husan skyndade fram på den regnvåta och hala landgången med en stor och tung bricka skyddad av ett paraply, som sannerligen ej var lätt att balansera samtidigt med brickan. Värst var det om åskan gick — människorna var ju mera åskrädda på den tiden. Efter middagen serverades kaffe på verandan och nu förekom inga kakor eller dylikt.

Och så blev det klockan 9 ännu en dukad måltid i matsalen då kvällste serverades, men den måltiden kan jag ej erinra mig att

jag fått deltaga i, då små pojkar på den tiden fick gå och lägga sig kl. 6 eller senast kl. 7 även mitt i sommaren. Och vid något mera vuxen ålder hade den nya tiden redan börjat göra sitt intåg så sakteliga, och kvällsteet serverades på en bricka utan dukning i matsalen.

Tjänstefolket hade särskild mat och skilda tider, varför i köket iordningställdes över dussinet olika måltider varje dag. För att klara all matlagning, disk och bakning brann spisen oavbrutet från före sju på morgonen till tio på kvällen, varunder kokerskan hela tiden var i arbete.

Söndagarna präglades alltid av helgstillhet, och denna dag åts ej alls frukost. Reste de vuxna ej in till högmässan i Klara kyrka, hölls en stilla husandakt i salongen, där min mormor då högt läste en predikan ur någon predikosamling. Av artighet mot den församling där Svindersvik är beläget besöktes en söndag varje sommar högmässan i Nacka kyrka.

Ett så stort och komplicerat företag som sommarhushållet på Svindersvik förde med sig allehanda problem, när det gällde tillförseln av livsmedel och andra förnödenheter. I Nacka fanns visserligen en del butiker men dessa anlätades endast undantagsvis. Det mesta togs från staden. För resor till och från Stockholm användes kanske oftast Saltsjöbanan med dess goda tågtäthet, som väl passade till husets vanor. Men det fanns ännu en kommunikationsmöjlighet som begagnades både i vardags och till fest. Från Räntmästartrappan vid Slussen utgick en ångslupslinje, som gick in i Svindersviken till Ryssviken och Gäddviken och vissa turer angjorde Svindersvik, i en del fall först sedan särskild signal hissats.

Ångslupen lade till vid en brygga nedanför de trappor som från gården föra ned till stranden. Bryggan låg således rakt framför köksbyggnaden och gav en bekväm och effektiv entré till stället med den höga terrassmuren till vänster, när man nalkades gården uppför trapporna. För gäster begagnades därför gärna ångslupsförbindelsen, då den ju dessutom gav det behag en sjöresa alltid skänker om vädret är vackert.

Med ångslupen anlände också varje morgon mjölk och andra livsmedel samt de dagliga tidningarna, och med de senare turerna

*Mormor och pojkarna på gårdsplanen framför köksflygeln.
— Foto 1919.*

kunde man under dagen få ut sådana varor som eftertelefonerats. Under de tider, då ej blott stora byggnaden utan även paviljongen och villan på Kullen var bebodda, samlades på bryggan barn och tjänstefolk, vilka sedan fördelade tidningar och mjölkflaskor sins- emellan.

Men ett hushåll klarar sig ej med mat allena. Vatten krävs både som dryck och till matlagning, och vattenförsörjningen krävde särskilda åtgärder, då Svindersvik först sent fick en pump som gav dricksvatten, vilket dock hade en så stark bismak av järn, att det endast begagnades till matlagning och disk.

Vid Ryssviken finns emellertid en gammal källa, som varit högt skattad under långa tider för sitt goda och kalla vatten. Till hushållen hämtades regelbundet tre gånger dagligen dricksvatten i stora kopparflaskor därifrån. Den heltidsanställda trädgårdsdrängen rodde då till Ryssviken med kopparflaskorna och fördelade dem sedan på de olika hushållen, där de uppställdes så

svalt som möjligt, i köksbyggnaden i den djupa stentrappan ner till de stora och fängseliknande källarna.

Som tvättvatten i sovrummen användes uteslutande regnvatten, som uppsamlades i stora grönmålade trätunnor, placerade under huvudbyggnadens drakhuvudliknande stuprör. Regnvattnet var underbart mjukt och med de fina franska tvålar som alltid bestods var tvättningen relativt angenäm även för mindre pojkar, vilket var tur då kraven på renlighet till måltiderna och under hela söndagarna var mycket stränga.

Till Svindersvik hör en stor trädgård och i den odlades såväl blommor som bär, frukt och grönsaker. Skötseln av trädgården och parken med alla dess gångar och prydnadsväxter krävde en stor personal. Så fanns en heltidsanställd trädgårdsmästare, som var bosatt i eget hus omedelbart utanför Svindersvik, samt en trädgårdsdräng, som bodde i den s. k. trädgårdsmästarbostaden vid paviljongen. Under sommarmånaderna tillkom dessutom två dalkullor som bodde i tvättstugan vid sjön.

Trädgården var så stor att blommor, frukt och grönsaker ej kunde konsumeras av hushållen utan även försåldes i staden. Såsom en social åtgärd av samma natur som våra dagars livsmedels-subventioner kan då räknas, att trädgårdsprodukterna först hembjöds åt sidenfabrikens anställda till priser som avsevärt understeg marknadens, och endast det som ej gick åt härför utbjöds därefter till gängse torgpriser. Två gånger i veckan gjordes dylik försäljning och för transporter användes en hästanspänd kärra, vars dragare var inhyst i stallbyggnaden och även användes för övriga förekommande transporter för trädgården och hushållen.

I trädgårdsarbetet användes hästen förutom till olika transporter till att draga en speciellt bred skyffel, som användes för att hålla alla trädgårds- och parkgångar fria från ogräs, ett ganska omfattande arbete som krävde mycken tid då alla gångar rensades och krattades före veckans slut till söndagen.

Ogräset i grönsakslanden rensades av de bägge kullorna, som härvid arbetade sida vid sida, sittande på en låg gemensam bänk för att slippa utföra arbetet liggande på knä, och utrustade med handskar till skydd mot nässlor och dylikt. Allt eftersom arbetet fortskred flyttades bänken framåt, och arbetet gick raskt undan

under samspråk eller avsjungande av hembygdens sånger. Från samma hembygd fick kullorna även tunna kakor av särskilt beredd och bearbetad barrkåda, som användes som ett slags tugggummi.

Till trädgården hörde även ett orangeri, vars stora takfönster lagades och kittades varje sommar, varvid all trädgårdspersonal och även min bror och jag deltog. Från orangeriet erhöles förutom ett stort antal krukväxter, vilka under vintern sändes till hushållen i Stockholm, även olika slag av vindruvor samt aprikoser och persikor.

En viktig uppgift för trädgårdsdrängen var transporter av vatten för tvätt och rengöring till hushållen. För detta ändamål fanns en enbetskärra, på vilken var placerad ett större vinfat, som i tidigare år fyllt med sjövattnet kördes till de olika hushållen och medelst hinkar överfördes till vattentunnor i köken. Under 1910-talet uppsattes lyckligtvis den ovan nämnda vattenspumpen, då vattnet i Svindersviken allt mer förorenades dels av Gäddvikens fabriker dels genom fotogen- och oljetransporter till Dockans oljeupplag längst inne i viken. Tanken svindlar inför möjligheten att i dag använda vikens vatten, om så bara till tvätt och rengöring.

Men vattnet i viken dugde denna tid ej blott till hushållsändamål utan ansågs även väl lämpat att bada i. Under sommaren uppsattes också ett på tunnor flytande badhus nedanför stallbyggnaden, invändigt försett med en badbassäng som i regel användes.

Ett bad på den tiden skulle helst utföras raskt och bestå i snabb avklädsel, ett dopp och ett par simtag i bassängen samt snabb påklädsel. Att simma ute i viken ansågs närmast livsfarligt och fick endast utföras längs stranden och under livliga tillrop från tillstädesvarande kvinnliga anhöriga av äldre generationer.

Solbad betraktades med stor misstro och ansågs väl närmast oanständigt. Pojkarna, som låste sig inne i badhuset, slöt ögonen och låtsades sova och således ur stånd att höra alla uppmaningar att snarast fullborda påklädseln.

Efter badet fick herrarna en liten badsup, som stod framställd i skåpet i nedre hallen, och pojkarna en rejäl bulle. Eljest före-

kom sprit mycket sparsamt. Madeira och öl serverades dock varje middag och möjligen en liten snaps för herrarna. Att de vuxna kvinnliga familjemedlemmarna skulle smaka sprit i någon form var uteslutet, liksom tanken på att dessa skulle önska röka. Herrarna fick däremot gärna röka, men någon rökning under måltiderna kom naturligtvis aldrig i fråga.

Svindersvik var ju ett sommarnöje och livet präglades även av sommarens sol, frid och avkoppling från vintermånadernas mödor och arbetsuppgifter. Men för de kvinnliga hushållsmedlemmarna ansågs det trots den dåtida rikliga tillgången på tjänstefolk ej riktigt och passande att gå sysslolös. Då baden som nyss nämnts i regel tog kort tid och för de vuxna långt ifrån var dagliga och nutidens långa vistelse på badstranden var helt okänd, så gällde det att fylla dagarna med olika sysslor.

Enbart skötseln av de synnerligen talrika blomsteruppsatserna i salongen och sovrummen tog sin rundliga tid och i minnet framstår de alltid förnyade blommorna i den ljusa salongen med de handmålade kinesiska tapeterna som ett viktigt medel att skänka detta underbart vackra rum den charm, som alltid gjorde det så levande.

Bär och grönsaker användes helt naturligt rikligt i hushållet och konserverades även i stora mängder. Omhändertagandet av alla dessa trädgårdens produkter krävde mycken tid och för detta arbete svarade som regel husets damer. Klädvård och sömnad tog också sin tid och ägnades en stor del av veckans timmar. Att före middagsmålet enbart sitta sysslolös och glädja sig åt sol, sommar och blomsterprakt ansågs, som sagt, ej riktigt utan närmast som uttryck för slapphet och ansvarslöshet.

Efter middagen och kaffet på verandan mot terrassen ägnades aftonen åt samspråk, bärätning i trädgården och understundom, men ej alltför ofta, till en promenad i parken eller någon gång ända till Järlasjön och Nackanäs värdshus, som dock aldrig besöktes.

Under kvällstimmarna spelade man gärna krocket på planen mellan huvudbyggnaden och trädgården, och då planen lutade relativt starkt, gav detta spelet en del spännande moment, vartill kom att krocketkloten understundom rullade utför trapporna ner

mot bryggan, stranden och sjön. Under kyliga och regniga kvällar samlades man efter middagen i det s. k. gula rummet, dit man även oftast begav sig efter kvällsteet för att lyssna till högläsning av morbror, kyrkoherde Bokander, lägga patience och småprata.

Någon gång samlades man i stället i den vackra salongen,¹ där efter gammal sed rökning undveks för att skona de ömtåliga tapeterna. Levande ljus tändes i kronorna och speglade sig i en oändlig rad i de på salongens kortväggar uppsatta stora speglarna. Min moster slog sig ned vid det gamla pianot och till dess spröda toner sjöng min morbror romanser av Schubert och Schuman eller "En sjöman älskar havets våg" eller för att glädja de bägge pojkarne sagovisan "Trollet Murr och trollet Plurr". Under sången satt min mormor i den svarta gungstolen, som bisarrt nog under 1800-talets senare del placerats i denna så väsensskilda miljö.

Ack, en sådan kväll stod tiden stilla och ännu när jag inträder i detta rum, kan jag höra pianots och sångens toner, se ljusen i kronorna glimma och höra det svaga ljudet från gungstolens pärlstickade fransar, när den sakta gungade fram och tillbaka.

Märkligt nog förekom inget närmare umgänge emellan de olika familjer tillhörande samma släkt, som bodde i de olika byggnaderna, och jag kan ej erinra mig att man exempelvis någon gång intog middag hos varandra. Men en gång om sommaren, i regel på Johannadagen, min mormors namnsdag, avlade familjen på Kullen visit i stora byggningen, sedan detta aviserats på förhand. De besökande mottogs då i salongen — även om sommarvädrret var aldrig så strålande — sedan överdragen tagits av möblerna, klädda med det gröna siden som var Almgrenska sidenväveriets mästerprov till Stockholmsutställningen 1897. I salongen serverades kaffe och konverserades hjärtligt, varvid samtalet dock präglades av den formella ton som hör en visit till.

Nästa söndag återgäldades visiten och med min mormor i spetsen, klädd i svart sidenklänning och svart hatt med espri, tågade familjen jämte de t. o. m. mer än vanligt söndagsskurade pojkarne upp till familjen i sommarvillan på Kullen, där man mottogs i deras salong med kaffe och konversation.

¹ Salongen var under 1800-talet namnet på förmaket i huvudbyggnaden.

Mina föräldrar disponerade rummet till höger om nedre hallen under det rum, som var min brors och min barnkammare. Min fader var under dessa år tyvärr blott korta perioder på Svindersvik, då han under sommaren var bunden av tjänsten vid sitt regemente på Malmslätt. Om morgnarna brukade vi de tider han vistades på Svindersvik komma in och säga god morgon, när han rakade sig. Aldrig syntes oss då möbleringen i rummet anmärkningsvärd eller mindre lämpad för ett sommarnöjessovrum. Så minnes jag hur min fader rörde till tvållödder i en av de dåtida tvålkopparna, som jämte rakkniv, strigel, kammar och borstar var placerade på marmorskivan till en fulländat vacker 1700-talsbyrå, allt under det han speglade sig i en rokokospegel, vars glas dock ej ansågs vara av så god kvalitet som man hade rätt att kräva av en rakspegel.

Varje medalj har sin frånsida och här skall jag ett ögonblick dröja vid Svindersviks frånsida i bokstavlig betydelse. Tiden stod i många hänseenden stilla på Svindersvik och icke minst gällde detta de hygieniska förhållandena på stället, som var helt otidsenliga och föga svarade mot den skrupulösa personliga renligheten och hygienien. I köksbyggnaden bodde tjänstfolket och där fanns ett mycket stort skafferi. Deras rum och skafferiet hade sina fönster på byggnadens baksida och omedelbart intill denna var uppfört dels ett skjul för soptunnor och köksavfall, dels en särskild byggnad för torrklosetter utan tanke på olämpligheten av ett sådant grannskap till människor och födoämnen.

Så levde Svindersvik alltjämt som ett sommarhem för lyckliga människor, vilka därifrån medförde minnesbilder så helt olika dem som i dag ägnas pensionat och sportstugor. Men under det första världskrigets år ändrade tiden ansikte. Ångslupen från Räntmästartrappan drogs in på grund av kolbrist och kom aldrig åter. Ransoneringar och livsmedelsbrist följde och inflation och dyrtid ändrade radikalt möjligheten att fortsätta den tidigare livsformen på Svindersvik.

Trotjänarinnorna gingo ur tiden och likaså den gamle trädgårdsmästaren. Så när 1920-talet bryter in, arrenderas trädgården ut till handelsträdgård och bär och frukt tillhör ej längre familjen att fritt nyttjas, och av blommor är blott en ringa del kvar till

fri disposition. Borta är dalkullorna som hjälpte till med trädgårdens skötsel och om aftonen vattnade de många blommorna och krukväxterna. De långa blomsterraderna på terrassen kan ej heller förnyas vart år med oförändrad sortering och placering sedan årtionden. Kretsen som bodde där minskades även och ungdomarna tillbringade somrarna på annat håll för utbildning och värnplikt.

Men livet levde vidare anpassat efter en ny tid och andra ekonomiska förutsättningar och då och då sågs gäster i den åttkantiga matsalen med den besvärliga akustiken, som sannolikt var en följd av att dess marmorgolv i slutet av 1800-talet ersatts av ett trägolv, och i salongen samlades om kvällen vänner och fränder och glädde sig åt dess charm och skönhet.

Ändrades således livets yttre former så stod i stället tiden stilla i rum och park och skänkte frid och avkoppling åt dem det förunnades att söka sig dit ut från stadens buller och rörelse.

Under 30- och 40-talen fortsatte sedan livet i ungefär samma former men med allt mindre främmande hjälp och anpassat här-efter. Och under dessa årtionden fick Svindersvik också en delvis ny uppgift: att glädja andra och flera människor. Bokanders flyttade in i paviljongen och deras hus var alltid öppet för dem som ville komma. Ofta sökte sig dit från Klara församling både församlingshemmets gamla och ungdomsföreningarnas medlemmar som där njöt av sommarens tjusning i en gammal kulturmiljö. Bland husets gäster sågs även en stor skara teologer och humanister från Nordens alla länder, som räknades till vännerna i kyrkoherdehemmet vid Klara östra kyrkogata.

Stor var kärleken till stället och starka kändes förpliktelsen mot dess kulturvärden. Trots alla svårigheter som mötte den stora skara fränder, vilka gemensamt ägde Svindersvik som ett oskiftat dödsbo från bortgångna generationer, närdes hoppet att det gamla stället skulle kunna bevaras till kommande tider och undgå att förintas vid en hårdhänt exploatering av tomtmarken.

Konstnären ser kanske tydligare spår av åldrande och förändring än andra människor och detta gäller även ordkonstens män, diktarna och författarna. Så har Prins Wilhelm i en dikt, skriven redan åren efter första världskriget, väl fångat stämningen

kring nuets Svindersvik vid detta sekels mitt och jag tillåter mig därför citera några strofer ur hans dikt "Svindersvik".

En gammal grind, en lång allé
med dunkelvälvda blad,
en trädgårdsmur, en glesnad häck —
och så en ljus fasad
som lyser mellan grönskan fram
förtrollad, allvarsam.

Åt andra sidan en terrass
med vittrad balustrad
där några spruckna urnor stå
i gammaldags parad.
En blomstertäppa med aklej
och blå förgätmigej.

Ett brutet tak, en lappad vägg
där putsen ramlat bort,
en kalkstenstrapp, en bommad dörr
med lås av äldsta sort.
Och fönsterna med luckor för
dem ingen mera rör.

Där nedanför skär viken in
sin smala vattenled
vars blanka yta speglar allt
trohjärtat upp och ned.
På ömse sidor branta berg.
i gnejsens gråa färg.

Där stiger en förgången tid
ur park och blomsterteg,
och trappans stenar gnissla svagt
liksom av trötta steg.
Var murken planka knarrar än
av allt, som går igen.

Nu har vid 1950-talets ingång Svindersvik upphört att leva som hem för en familjekrets. Måtte det i sin nya skepnad ha möjlighet att vara till glädje och vederkvickelse för de många levande människorna!

När nu Svindersvik övergått till Nordiska museet och anförtrots i dess vård, skulle jag till sist som motto för dess framtid vilja sätta några rader ur ännu en dikt av Prins Wilhelm, slutstrofen ur prologen till hans "Kantat till Artur Hazelius' minne vid Skansens vårfestjubileum 1918":

Se, allt är tystnad, allting andas ro.
Kom, låt oss böja våra hårda sinnen
i ödmjuk vördnad inför det förgångna
och lyssna stilla till dess spröda röst.